

Oskar Zgonina

Uniwersytet Śląski w Katowicach

oskarzgonina@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1268-8186

<https://doi.org/10.26881/gsp.2023.3.07>

Osobliwości w dochodzeniu roszczeń z tytułu naruszenia obowiązku informacyjnego przez ubezpieczyciela w prawie niemieckim – rozważania o efektywności modelu

Wprowadzenie

Prawodawca unijny, podejmując działania zmierzające do zwiększenia poziomu ochrony klientów rynku usług ubezpieczeniowych, zdecydował się na przyjęcie tzw. modelu informacyjnego¹. Jego założenia legły u podstaw dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń². Głównym narzędziem, którym posłużono się w niniejszej dyrektywie, jest szeroko rozumiana informacja. Obowiązek jej udzielania, w szczególności na etapie przedkontraktowym, został nałożony na dystrybutorów ubezpieczeń. W doktrynie ocenia się, że powinności informacyjne występujące w procesie zawierania umowy ubezpieczenia są także przejawem zasady dobrej wiary i lojalności kontraktowej³. Uzyskanie odpowiednich informacji umożliwi klientowi rynku ubezpieczeniowego wybór i zawarcie takiej umowy, która będzie najlepiej dopasowana do jego potrzeb. Należy zwrócić przy tym uwagę na fakt, że wzrost ilości przekazywanych informacji może przynieść efekt odwrotny⁴.

Na sposób ukształtowania obowiązków informacyjnych w poszczególnych państwach członkowskich wpływ miały nie tylko dotychczasowe regulacje prawne, doktryna czy poglądy orzecznictwa, ale również przyjęta metoda implementacji norm prawa europejskiego do krajowego systemu prawa. Podczas gdy w Polsce zdecydowano

¹ C. Brömmelmeyer, *Ist das Informationsmodell gescheitert? Ein Beitrag zur De- und Rekonstruktion versicherungsrechtlicher Informationspflichten* [w:] *idem*, M. Sauer, *Innovatives Denken zwischen Recht und Markt. Festschrift für Hans-Peter Schwintowski*, Baden-Baden 2017, s. 45 i nn.

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/97 z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie dystrybucji ubezpieczeń (wersja przekształcona) (Dz. Urz. UE L 26 z 2.02.2016, s. 19, ze zm.; dalej: IDD lub dyrektywa IDD).

³ T. Pfeiffer, *New Mechanisms for Concluding Contracts* [w:] *New Features in Contract Law*, ed. R. Schulze, München 2007, s. 162.

⁴ V. Jank, *Produktstandardisierung für Versicherungen – eine verbraucher- und binnenmarktfreundliche Alternative?*, Karlsruhe 2017, s. 52 i nn.

się na uchwalenie odrębnej, nowej ustawy o dystrybucji ubezpieczeń⁵, w Niemczech podjęto próbę dostosowania dotychczasowych rozwiązań do założeń IDD. Nie bez znaczenia pozostaje zakres ukształtowanych obowiązków informacyjnych, w szczególności występowanie obowiązku doradczego lub uzależnienie występowania tego obowiązku od charakterystyki konkretnego pośrednika ubezpieczeniowego⁶.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie regulacji dotyczących obowiązków informacyjnych w prawie ubezpieczeniowym i rozwiązań umożliwiających dochodzenie roszczeń z tytułu ich naruszenia w prawie niemieckim. Ujęcie komparatystyczne pozwoli na dokonanie porównawczej oceny modelu polskiego. Wnioski z tak przeprowadzonej analizy powinny stanowić asumpt do dalszej dyskusji o kształtowaniu obowiązków informacyjnych ubezpieczycieli w Polsce, ich praktycznym znaczeniu, możliwym zakresie oraz ewentualnych skutkach niewykonania lub nienależytego ich wykonania.

Rozważania o modelu dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych rozpoczną krótkie przedstawienie przebiegu implementacji przepisów IDD do niemieckiego systemu prawa ubezpieczeniowego. W dalszej części artykułu uwaga zwrócona zostanie na charakterystykę poszczególnych obowiązków informacyjnych ubezpieczycieli, a w szczególności obowiązku doradczego. Omówienie zagadnienia odpowiedzialności z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych i sposobów dochodzenia roszczeń w reżimie odpowiedzialności *culpa in contrahendo* zostanie przeprowadzone na podstawie niemieckiego ustawodawstwa, poglądów doktryny i judykatury. W części podsumowującej dokonana zostanie ocena tak zarysowanego modelu dochodzenia roszczeń w Niemczech oraz w polskim systemie prawnym.

1. Implementacja dyrektywy IDD w Niemczech

Państwa członkowskie Unii Europejskiej przyjęły różne podejścia do implementacji dyrektywy IDD, która w swoim założeniu przewidywała harmonizację minimalną⁷. W ten sposób prawodawca unijny z jednej strony przyjął sobie za cel ujednoczenie prawa w zakresie udzielania informacji klientom rynku ubezpieczeniowego, z drugiej zaś umożliwił państwom członkowskim pogodzenie transponowanych przepisów

⁵ Ustawa z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2023 r., poz. 111 ze zm.; dalej: u.d.u.).

⁶ Tytułem przykładu należy wskazać, że w Austrii wprowadzono obligatoryjny obowiązek doradcy ubezpieczyciela (por. § 132 ust. 1 Bundesgesetz über den Betrieb und die Beaufsichtigung der Vertragsversicherung [Versicherungsaufsichtsgesetz 2016 – VAG 2016], StF: BGBl. I Nr. 34/2015). Szerzej zob. J. Baier, *Der Wunsch- und Bedürfnis-Test durch Versicherungsunternehmen*, „Zeitschrift für Versicherungsrecht” 2020, Nr. 3, s. 127 i nn.

⁷ Z motywu (3) dyrektywy IDD wynika wprost, że „dyrektywa ma na celu harmonizację minimalną i dlatego nie powinna uniemożliwiać państwom członkowskim utrzymania lub wprowadzenia bardziej rygorystycznych przepisów w celu ochrony klientów, pod warunkiem że przepisy takie będą spójne z prawem Unii, w tym z niniejszą dyrektywą”.

z obowiązującym porządkiem krajowym bądź też wprowadzenie bardziej rygorystycznych rozwiązań. Margines swobody implementacyjnej został w ten sposób rozszerzony.

W literaturze przyjmuje się, że transpozycja dyrektyw może przebiegać w dwojaki sposób – albo poprzez nowelizację obowiązujących regulacji, albo poprzez wydanie nowego aktu prawnego⁸. Jedną z podstawowych metod recepcji norm dyrektyw unijnych, którą posługują się państwa członkowskie, jest tzw. transpozycja dosłowna⁹. Jej krytyka sprowadza się najczęściej do negatywnej oceny bezpośredniej ingerencji przepisów unijnych w krajowy język prawny, co może zaburzać utrwaloną siatkę pojęciową¹⁰. Ponadto, nieprawidłowe zrozumienie terminologii obowiązującej w przepisach implementujących może ograniczać ich skuteczność¹¹. Dostosowanie implementowanych przepisów do terminologii przyjętej w porządku krajowym jest możliwe z kolei przy zastosowaniu tzw. transpozycji przez przerobienie¹². Nie brak jednak głosów, że w państwach, w których sądowa kultura ochrony konsumenta nie jest rozwinięta w wystarczającym zakresie, transpozycja przepisów unijnych powinna przebiegać za pomocą bardziej kazuistycznych metod implementacji¹³.

Dyrektywę IDD implementowano do niemieckiego systemu prawnego ustawą z dnia 20 lipca 2017 r.¹⁴, zmieniając zarówno ustawę o umowie ubezpieczenia (*Versicherungsvertragsgesetz*; dalej: VVG)¹⁵, jak i ustawę o nadzorze nad zakładami ubezpieczeń (*Versicherungsaufsichtsgesetz*; dalej: VAG)¹⁶. W efekcie do VVG dodano przepisy § 1a, § 6a i § 7a–d oraz zmieniono § 7, § 59, § 61 i § 155 VVG. Ponadto, rozporządzeniem z dnia 6 marca 2018 r. znowelizowano również rozporządzenie o obowiązkach informacyjnych dotyczących umów ubezpieczenia (*Verordnung über Informationspflichten bei Versicherungsverträgen*; dalej: VVG-InfoV)¹⁷ tak, aby spełnić i rozwinąć dalsze standardy określone w IDD, a nieujęte bezpośrednio w przepisach § 7a–d. Dokonana przez ustawodawcę niemieckiego nowelizacja istniejących regulacji i odejście od dosłownego powtarzania przepisów dyrektywy w VVG pozwoliła dostosować konstrukcje

⁸ B. Steunenberg, W. Voermans, *The transposition of EC directives: A Comparative Study of Instruments, Techniques and Processes in Six Member States*, Leiden 2006, s. 42.

⁹ J. Maśnicki, *Metody transpozycji dyrektyw*, EPS 2017, nr 8, s. 6.

¹⁰ B. Kurcz, *Dyrektywy Wspólnoty Europejskiej i ich implementacja do prawa krajowego*, Kraków 2004, s. 183.

¹¹ M. Szwarc, *Warunki poprawnej implementacji dyrektyw w porządkach prawnych państw członkowskich w świetle prawa wspólnotowego*, PPE 2001, nr 1(9), s. 9.

¹² J. Maśnicki, *Metody transpozycji...*, s. 12.

¹³ E. Łętowska, *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2004, s. 131.

¹⁴ Gesetz zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2016/97 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 20. Januar 2016 über Versicherungsvertrieb und zur Änderung weiterer Gesetze z 20 lipca 2017 r., BGBl. I 2017, 2789.

¹⁵ Gesetz über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VVG) z 23 listopada 2007 r., BGBl. I S. 2631.

¹⁶ Gesetz über die Beaufsichtigung der Versicherungsunternehmen (Versicherungsaufsichtsgesetz – VAG) z 1 kwietnia 2015 r., BGBl. I S. 434.

¹⁷ Verordnung über Informationspflichten bei Versicherungsverträgen (VVG-Informationspflichtenverordnung – VVG-InfoV) z 18 grudnia 2007 r., BGBl. I S. 3004.

unijne do instytucji prawa krajowego. Zachowanie istniejącej siatki pojęciowej VVG i innych aktów prawa ubezpieczeniowego poczytuje się za zaletę niemieckiej implementacji IDD¹⁸. Nie brak jednak głosów krytycznych, w których zwraca się uwagę na występujące wątpliwości dotyczące kręgu adresatów nowej regulacji, rozumienia pojęcia pośrednictwa ubezpieczeniowego, współodpowiedzialności ubezpieczyciela za działania agentów czy zakresu obowiązku doradczego¹⁹.

2. Obowiązki informacyjne w prawie ubezpieczeniowym

Analiza aktów prawa unijnego, w tym dyrektywy IDD, pozwala zauważyć, że prawodawca unijny kładzie coraz większy nacisk na znaczenie fazy przedkontraktowej w procesie zawierania umowy, a w jej ramach w sposób szczególnie podkreśla znaczenie obowiązków informacyjnych. W konsekwencji, informacja odgrywa dziś istotną rolę w obrocie cywilnoprawnym. Dostęp do informacji jest bardzo istotny z punktu widzenia pełnego korzystania z cywilistycznej autonomii woli, a także ma wpływ na świadome kształtowanie treści zawieranych umów²⁰. Samo nałożenie obowiązków informacyjnych na strony i podmioty stosunków cywilnoprawnych wiąże się z przyjętym modelem ochrony strony słabszej umowy²¹. Przekazanie informacji zmierza bowiem w każdym przypadku do zniwelowania asymetrii informacyjnej występującej na rynku, szczególnie w relacjach konsumenckich²². Praktykowany model informacyjny opiera się tym samym na założeniu, że konsumenci są w stanie podejmować odpowiedzialne decyzje przy pomocy otrzymanych informacji, zaś ich ochrona jest jedynie kwestią odpowiedniego poinformowania i doinformowania²³.

Obowiązki informacyjne, spoczywające na uczestnikach obrotu cywilnoprawnego, pojawiają się na dwóch etapach, tj. przedumownym oraz umownym. W pierwszym przypadku obowiązki informacyjne gwarantują możliwość podjęcia świadomej decyzji o zawarciu umowy lub uniknięcia umowy, która nie spełnia potrzeb lub nie

¹⁸ Polski ustawodawca zdecydował się na transpozycję dosłowną, implementując IDD poprzez uchwalenie ustawy z dnia 15 grudnia 2017 r. o dystrybucji ubezpieczeń. Metoda copy-out stała się w tym wypadku przyczyną wprowadzenia do języka prawnego terminologii ekonomicznej, co spotyka się z krytyką doktryny prawa ubezpieczeniowego w Polsce (por. zamiast wielu: B. Kucharski, *Cywilnoprawne konsekwencje niedostosowania przez dystrybutora produktu ubezpieczeniowego do wymagań i potrzeb klienta*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 3, s. 19).

¹⁹ M. Werber, *Kritische Nachlese zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2016/97 über Versicherungsvertrieb*, Tübingen 2019, s. 321.

²⁰ P. Mikłaszewicz, *Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów na tle prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2008, s. 33–43.

²¹ Szerzej o przyjmowanym modelu informacyjnym i modelu ochrony konsumenta zob. O. Zgonina, *Disclosure obligations as instrument of protecting customers of insurance services in German law* [w:] *Právo – Obchod – Ekonomika XI*, eds. J. Suchoža, J. Husár, R. Hučková, Košice 2022, s. 288 i nn.

²² D. Rogoń, *Przedkontraktowe obowiązki informacyjne. Podstawa i zakres w świetle zasad europejskiego prawa umów i prawa polskiego*, TPP 2010, nr 1, s. 130.

²³ M. Rehberg, *Der Versicherungsabschluss als Informationsproblem. Die Gewährleistung freier Produktwahl in der Privatversicherung*, Baden-Baden 2003, s. 75.

odpowiada oczekiwaniom strony. W drugim zaś obowiązki te są najczęściej elementem wykonywania zobowiązania w ramach istniejącego stosunku umownego. Należy zwrócić jednak uwagę, że informacyjny model ochronny w wyniku zwiększania obowiązków informacyjnych może tracić na efektywności, gdyż nadmiar otrzymywanych informacji czyni tę ochronę iluzoryczną²⁴.

Również w prawie ubezpieczeniowym informacja stała się kluczowym elementem ochrony osób poszukujących odpowiedniej umowy ubezpieczenia, czyli potencjalnych ubezpieczających. Zagadnienie obowiązków informacyjnych ubezpieczyciela wiąże się przede wszystkim z próbą zapobiegania nabywaniu przez klientów takich produktów ubezpieczeniowych, które nie odpowiadają ich potrzebom²⁵. Nieadekwatność produktu ubezpieczeniowego może się przejawiać natomiast w braku ochrony ubezpieczeniowej, nadmiernej bądź niepełnej ochronie ubezpieczeniowej²⁶. W tym aspekcie IDD określiła minimalne obowiązki dystrybutorów ubezpieczeń w zakresie udzielania informacji klientom i to już na etapie przedkontraktowym. W doktrynie wskazuje się przy tym, że istnienie przedumownych powinności informacyjnych jest podstawowym przejawem realizacji zasady dobrej wiary w prawie ubezpieczeń²⁷. Różne podejścia do implementacji przywołanej dyrektywy widoczne są jednak w sposobie ukształtowania obowiązków informacyjnych stron umowy ubezpieczenia w poszczególnych państwach członkowskich.

3. Zakres obowiązków informacyjnych w niemieckim prawie ubezpieczeniowym

W prawie niemieckim pod szerokim pojęciem obowiązku informacyjnego rozumie się obowiązek udzielenia wyjaśnień (*Aufklärungspflicht*), obowiązek udzielenia informacji (*Auskunftspflicht*), obowiązek ostrzeżenia (*Warnungspflicht*), a także obowiązek doradczy (*Beratungspflicht*)²⁸. Podobne rozróżnienie można spotkać w polskiej doktrynie, w której wskazuje się ponadto na obowiązek udzielenia wskazówek i obowiązek zwrócenia uwagi²⁹. W praktyce rezygnuje się jednak z przytoczonego różnicowania,

²⁴ A. Chłopecki, *Obowiązki informacyjne w umowie ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym – modele ochrony i kierunki ich rozwoju*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3, s. 83–85.

²⁵ P. Tereszkiwicz, *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*, Warszawa 2015, s. 324.

²⁶ M. Fras, *Analiza potrzeb klienta przy zawieraniu umowy na kolejny okres ubezpieczenia*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2020, nr 2, s. 4.

²⁷ M. Fras, *Obowiązki ubezpieczycieli przy zawieraniu umów na cudzy rachunek*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3, s. 27 i nn.

²⁸ M. Lange, *Informationspflichten von Finanzdienstleistern Zivilrechtliche Vorfeldpflichten bei Anlagegeschäften an Finanz- und Terminmärkten unter Berücksichtigung der §§ 31, 32 WpHG*, Berlin 2000, s. 1 i nn.

²⁹ M. Fras, K. Pacuła, *Utrata szansy ubezpieczenia wskutek naruszenia powinności informacyjnych. Zagadnienia kolizyjnoprawne i jurysdykcyjne* [w:] *Informacja w prawie ubezpieczeń gospodarczych*, red. B. Gnela, M. Szaraniec, Warszawa 2015, s. 114.

posługując się szerokim pojęciem obowiązków informacyjnych, gdyż ich granice są często rozmyte³⁰.

W niemieckim reżimie obowiązków informacyjnych osadzonych w prawie ubezpieczeniowym dokonano normatywnego rozróżnienia pomiędzy odnoszącym się do konkretnego przypadku obowiązkiem doradczym (§ 6 VVG) a ogólnym obowiązkiem informacyjnym (§ 7 VVG)³¹. Obowiązki określone w § 7 ust. 1 zdanie pierwsze VVG mają charakter zobiektywizowany, ogólny, abstrakcyjny i niedopasowany do konkretnego, indywidualnie oznaczonego klienta. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu: „Ubezpieczyciel zobowiązany jest poinformować ubezpieczającego w czasie przed złożeniem oświadczenia o woli zawarcia umowy w formie pisemnej o postanowieniach umownych, w tym o Ogólnych Warunkach Ubezpieczenia, jak również udzielić informacji określonych w rozporządzeniu, o którym mowa w ust. 2”³².

Obowiązek informacyjny, o którym mowa w § 7 VVG, ma podwójny cel. Z jednej strony ubezpieczający powinien mieć możliwość uniknięcia umowy, która nie spełnia jego potrzeb lub nie odpowiada jego oczekiwaniom, powstrzymując się od jej zawarcia, tj. bez konieczności składania oświadczenia o odstąpieniu od umowy (*Widerrufsrecht*) i związanego z tym ryzyka. Po drugie, po zawarciu umowy ubezpieczający powinien mieć możliwość podjęcia decyzji o skorzystaniu z prawa odstąpienia od umowy zgodnie z § 8 VVG, co następuje po uzyskaniu informacji o sposobie skorzystania z tego prawa. Przedkontraktowe obowiązki informacyjne wynikające z § 7 VVG wpływają na świadomość poszukującego ochrony ubezpieczeniowej i umożliwiają mu ocenę oferowanej umowy ubezpieczenia³³. Wymogi informacyjne dla wszystkich rodzajów ubezpieczeń zostały przewidziane w § 1 rozporządzenia VVG-InfoV. Można podzielić je na cztery grupy, a mianowicie informacje o ubezpieczającym, informacje o wzajemnych świadczeniach i zobowiązaniach (pkt 6–11), pozostałe informacje dotyczące umowy oraz informacje o przysługujących środkach zaskarżenia.

4. Obowiązek doradczy

W niemieckiej ustawie o umowie ubezpieczenia zdecydowano się na wprowadzenie szczególnego obowiązku o charakterze informacyjnym, jakim jest obowiązek doradczy ubezpieczyciela (*Beratungspflicht des Versicherers*). Zgodnie z § 6 ust. 1 VVG:

³⁰ A. Hüntemann, *Der Abschluss von Versicherungsverträgen und die vorvertraglichen Pflichten des Versicherers gemäß §§ 6 und 7 VVG*, s. 167, <https://miami.uni-muenster.de/Record/69c1dbab-2b89-464f-ad34-7e0d9495926b/DocumentStatistics> [dostęp: 31.12.2022].

³¹ A.R. Stöbener, *Beratungspflichten des Versicherers. Von der Anlassrechtsprechung zur IDD*, Karlsruhe 2018, s. 19.

³² „Der Versicherer hat dem Versicherungsnehmer rechtzeitig vor Abgabe von dessen Vertragserklärung seine Vertragsbestimmungen einschließlich der Allgemeinen Versicherungsbedingungen sowie die in einer Rechtsverordnung nach Absatz 2 bestimmten Informationen in Textform mitzuteilen”.

³³ M.P. Ziemiak, *Pre-contractual Information Duties of Insurers. A German and Polish Approach*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 2, s. 158–159.

„Ubezpieczyciel, o ile trudności w ocenie oferowanego ubezpieczenia lub osoba ubezpieczającego i jego sytuacja za tym przemawiają, zobowiązany jest do zapytania ubezpieczającego o jego życzenia i potrzeby oraz mając na względzie odpowiedni stosunek pomiędzy kosztem doradztwa a uiszczaną składką ubezpieczeniową, udzielenia mu rady i wskazania względów przemawiających za każdą z rad udzielonych w odniesieniu do określonego ubezpieczenia. Uwzględniając złożoność oferowanej umowy ubezpieczenia, ubezpieczyciel obowiązany jest dokumentować te czynności”³⁴. Tak określony obowiązek doradczy składa się zatem z obowiązku zapytania (*Fragepflicht*)³⁵, obowiązku udzielenia rady (*Pflicht zur Erteilung eines Rates*)³⁶, obowiązku uzasadnienia udzielonej rady (*Begründungspflicht*) oraz obowiązku dokumentacji przeprowadzonego doradztwa (*Dokumentationspflicht*)³⁷. Obowiązek doradczy ubezpieczyciela przyjmuje zatem postać zindywidualizowaną, odnoszącą się do konkretnego klienta poszukującego ochrony ubezpieczeniowej i w pewnych sytuacjach może przenikać się z typowym obowiązkiem informacyjnym³⁸.

Odnosząc się w tym miejscu do charakteru prawnego obowiązków z § 6 ust. 1 VVG, należy zauważyć, że poszczególne czynności w procesie doradztwa następują jeszcze przed zawarciem umowy ubezpieczenia, a więc na etapie przedkontraktowym. Przewidziana w § 311 ust. 2 pkt 1 niemieckiego kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*; dalej: BGB) fikcja prawna sprawia, że z mocy ustawy dochodzi wówczas do powstania stosunku zobowiązaniowego w reżimie odpowiedzialności *culpa in contrahendo*. Przy wykonywaniu każdego zobowiązania konieczne jest natomiast uwzględnienie praw, dóbr prawnych i interesów drugiej strony (§ 241 ust. 2 BGB). Funkcją omawianego obowiązku przedkontraktowego jest umożliwienie klientowi poszukującemu ochrony ubezpieczeniowej wyboru takiego produktu ubezpieczeniowego, który jest zgodny z jego potrzebami³⁹.

Prawodawca unijny w art. 20 IDD nakłada na dystrybutorów ubezpieczeń obligatoryjny obowiązek określenia wymagań i potrzeb klienta, który ma następować na podstawie uzyskanych od niego informacji⁴⁰. W tym zakresie obowiązek zapytania

³⁴ „Der Versicherer hat den Versicherungsnehmer, soweit nach der Schwierigkeit, die angebotene Versicherung zu beurteilen, oder der Person des Versicherungsnehmers und dessen Situation hierfür Anlass besteht, nach seinen Wünschen und Bedürfnissen zu befragen und, auch unter Berücksichtigung eines angemessenen Verhältnisses zwischen Beratungsaufwand und der vom Versicherungsnehmer zu zahlenden Prämien, zu beraten sowie die Gründe für jeden zu einer bestimmten Versicherung erteilten Rat anzugeben. Er hat dies unter Berücksichtigung der Komplexität des angebotenen Versicherungsvertrags zu dokumentieren”.

³⁵ W doktrynie zwany także obowiązkiem ustalenia potrzeb (*Bedarfsermittlungspflicht*).

³⁶ Nazywany też obowiązkiem doradczym w wąskim znaczeniu. Obowiązkiem doradczym w szerszym znaczeniu określane są natomiast wszystkie czynności wykonywane w ramach przepisu § 6 VVG.

³⁷ Podział na poszczególne czynności obowiązku doradczego przyjęty za: P. Reiff, *Ausgewählte Rechtsfragen von Online-Versicherungen*, Wien 2022, s. 989.

³⁸ A.R. Stöbener, *Beratungspflichten...*, s. 111–114.

³⁹ P. Tereszkiwicz, *Vorvertragliche Beratung als Pflicht der Versicherer nach dem deutschen Versicherungsvertragsgesetz. Eine kritische Betrachtung* [w:] *Internationale Dimensionen des Wirtschaftsrechts*, hrsg. K. Binder, F. Eichel, Baden-Baden 2013, s. 53 i in.

⁴⁰ Por. motyw (44) IDD.

powinien się pokrywać z dyrektywalnym testem wymagań i potrzeb⁴¹. Na gruncie niemieckiej ustawy VVG powinność ta służyć ma ponadto przygotowaniu rzeczowego, odnoszącego się do uzyskanych informacji doradztwa, zorientowanego na potrzeby klienta⁴². Wykonując obowiązek doradczy w wąskim znaczeniu, ubezpieczyciel powinien udzielić konkretnej porady, a więc zarekomendować klientowi produkt, który jego zdaniem najlepiej odpowiada ujawnionym potrzebom⁴³. Jednak nie można tracić z pola widzenia faktu, że każda udzielona rada wymaga wskazania jej uzasadnienia. Tylko w ten sposób możliwe jest złagodzenie ewentualnych prób negatywnego wywierania wpływu przez profesjonalistów na słabszą stronę umowy ubezpieczenia za pomocą udzielanych przez nich rekomendacji, a tym samym umożliwienie klientowi podjęcia świadomej decyzji⁴⁴. Z kolei funkcja obowiązku dokumentacyjnego sprowadza się przede wszystkim do utrwalenia przebiegu doradztwa w taki sposób, aby klient rynku ubezpieczeniowego mógł powrócić do informacji uzyskanych w jego toku, a także zweryfikować podjętą przez siebie decyzję. W przypadku naruszenia wskazanego obowiązku ubezpieczający korzysta dodatkowo z domniemania niewystarczającego doradztwa, a zatem dokumentowanie przebiegu tego procesu może spełniać także funkcję dyscyplinującą⁴⁵.

Poważne wątpliwości interpretacyjne odnoszące się do obowiązku doradczego w niemieckim prawie ubezpieczeniowym budzi brzmienie przepisu § 6 ust. 1 VVG, z którego wynika, że obowiązek zapytania o życzenia i potrzeby klienta występuje wtedy, gdy trudności w ocenie oferowanego ubezpieczenia lub osoba ubezpieczającego i jej sytuacja za tym przemawiają. Udzielenie porady uzależnione jest dodatkowo od stosunku pomiędzy kosztem doradztwa a składką uiszczaną przez ubezpieczającego. Co więcej, zgodnie z § 6 ust. 2 VVG ubezpieczający może złożyć pisemne oświadczenie o rezygnacji z doradztwa i jego dokumentacji. W tym aspekcie należy zwrócić uwagę, że prawodawca unijny wskazuje w IDD, iż dystrybutor ubezpieczeń powinien w każdym przypadku przeprowadzić test wymagań i potrzeb, udzielić obiektywnych informacji o oferowanym produkcie ubezpieczeniowym tak, aby oferowany produkt zawsze odpowiadał wymaganiom i potrzebom klienta⁴⁶. Istotne jest także, że choć przepisy IDD nie przewidują obowiązkowego doradztwa, to w przypadkach, gdy ono następuje, dystrybutor ubezpieczeń zobowiązany jest dodatkowo do udzielenia spersonalizowanej rekomendacji i wyjaśnienia, dlaczego oferowany produkt odpowiada najlepiej wymaganiom i potrzebom klienta. W literaturze podkreśla się zatem, że wyrazem prounijnej wykładni § 6 ust. 1 VVG powinno być oddzielenie samej analizy

⁴¹ M. Teichler, *Die Versicherung-Vertriebsrichtlinie (IDD) erfolgreich umsetzen*, Freiburg 2018, s. 128.

⁴² P. Reiff [w:] *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, hrsg. T. Langheid, M. Wand, München 2022, § 61 nb 4.

⁴³ M. Rudy [w:] *Versicherungsvertragsgesetz: VVG mit Nebengesetzen, Vertriebsrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*, hrsg. J. Prölss, A. Martin, München 2021, § 6 VVG 1 nb 22.

⁴⁴ A.R. Stöbener, *Informations- und Beratungspflichten des Versicherers nach der VVG-Reform*, „Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft“ 2007, Nr. 96, s. 475.

⁴⁵ A.R. Stöbener, *Beratungspflichten...*, s. 110, 285–286.

⁴⁶ M. Beenken, H. Sandkühler, *Das neue Versicherungsvertriebsrecht. Leitfaden für die Praxis*, München 2018, s. 103.

wymagań i potrzeb od procesu „właściwego” doradztwa i jego dokumentacji⁴⁷. Stosowanie omawianego przepisu nie może zatem przebiegać w oderwaniu od treści IDD, zaś jego literalne rozumienie byłoby nie do pogodzenia z treścią dyrektywy⁴⁸. Zważając na powyższe, na gruncie VVG dopuszczalne jest złożenie oświadczenia o rezygnacji z doradztwa w wąskim znaczeniu oraz jego dokumentacji, nie zaś z samego obowiązku ustalenia wymagań i potrzeb. Ubezpieczyciele w Niemczech przy stosowaniu § 6 ust. 1 VVG nie mogą pozostać na płaszczyźnie prawa krajowego, konieczne jest bowiem uwzględnienie treści samej dyrektywy. Tylko w taki sposób możliwe jest zapewnienie skuteczności prawa unijnego.

5. Roszczenia z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych

Przechodząc w tym miejscu do roszczeń z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych w prawie niemieckim, należy już na wstępie wskazać, że będą one zależne od rodzaju naruszonego obowiązku (obowiązek doradczy lub ogólny obowiązek informacyjny), jak również etapu, na którym został on naruszony (przed zawarciem umowy lub w trakcie jej wykonywania). Co do zasady, nieprawidłowości w wykonaniu obowiązków informacyjnych mogą skutkować zarówno odpowiedzialnością cywilną, jak i odpowiedzialnością publicznoprawną. W niniejszym artykule poruszona zostanie wyłącznie kwestia roszczeń cywilnoprawnych związanych z naruszeniem obowiązków informacyjnych ubezpieczycieli i to na etapie przedkontraktowym.

Nawiązując do uwag poczynionych już w części dotyczącej obowiązku doradczego, podkreślenia wymaga, że w prawie niemieckim w sposób kompleksowy ukształtowany został reżim odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo* (dalej: c.i.c.). W przypadkach, w których przed zawarciem umowy nie wykonano lub nienależycie wykonano obowiązek informacyjny, możliwe staje się sięgnięcie po roszczenia odszkodowawcze przysługujące na podstawie § 280 ust. 1 i § 311 ust. 2 w zw. z § 241 BGB. Do ogólnych przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej w reżimie c.i.c., tj. w ramach przedumownego stosunku zobowiązaniowego, należą: naruszenie obowiązku należytej staranności, zawinienie oraz powstanie szkody pozostającej w związku kauzalnym⁴⁹. Co równie istotne, przed kodyfikacją odpowiedzialności z tytułu c.i.c. w Niemczech, zarówno w judykaturze, jak i doktrynie dopuszczano możliwość dochodzenia roszczeń z tytułu zawinienia w kontraktowaniu⁵⁰. Było to możliwe m.in. na podstawie

⁴⁷ C. Rüsing, *Grenzüberschreitende Versicherungsvermittlung im Binnenmarkt. Internationales Aufsichts- und Privatrecht*, Tübingen 2020, s. 25–29.

⁴⁸ M. Teichler, *Die Versicherung-Vertriebsrichtlinie...*, s. 37.

⁴⁹ K. Weber, *Sanktionen bei vorvertraglicher Informationspflichtverletzung. Eine Untersuchung am Beispiel des elektronischen Geschäftsverkehrs sowie sonstiger Fernabsatzverträge*, Tübingen 2019, s. 179–181.

⁵⁰ Wyrok BGH z dnia 11 maja 1979 r., V ZR 75/78, https://www.prinz.law/urteile/bgh/V_ZR_75-78 [dostęp: 31.12.2022].

przyjmowanej w piśmiennictwie koncepcji, która zakładała powstanie konkludentnej umowy o udzielenie informacji lub doradztwo⁵¹.

W przypadku odpowiedzialności z tytułu naruszenia obowiązku doradczego ustawodawca niemiecki zdecydował się jednak na wprowadzenie szczególnej regulacji odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo*. Wyprzedzając dalsze rozważania, przytoczenia wymaga w tym miejscu treść § 6 ust. 5 VVG, stanowiącego, że: „Jeżeli ubezpieczyciel naruszy obowiązek wynikający z ust. 1, 2 lub 4, jest on zobowiązany do naprawienia ubezpieczającemu wynikłej stąd szkody. Nie dotyczy to sytuacji, gdy ubezpieczycielowi nie można przypisać odpowiedzialności za naruszenie tych obowiązków”. Do przesłanek odpowiedzialności z § 6 ust. 5 VVG należy zaliczyć zatem powstanie tzw. ustawowego (przedkontraktowego) stosunku zobowiązaniowego w rozumieniu § 6 VVG, naruszenie obowiązku doradczego, które można przypisać ubezpieczycielowi na zasadzie winy, oraz związek przyczynowy pomiędzy naruszeniem a powstałą w ten sposób szkodą.

Jak wskazuje się w piśmiennictwie, obowiązek określenia potrzeb ubezpieczającego (przeprowadzenie tzw. analizy wymagań i potrzeb) ma charakter zobowiązania starannego działania⁵². W konsekwencji, do naruszenia wskazanego obowiązku dochodzi wtedy, gdy jego faktyczny wynik nie odpowiada temu, który wynikałby z przeprowadzonej przy zachowaniu należytej staranności analizy wymagań i potrzeb. Tego rodzaju naruszenie nie będzie miało jednak znaczenia, jeśli mimo to ubezpieczyciel udzieli prawidłowej porady. Możliwa jest również sytuacja, kiedy udzielona porada nie zawiera rekomendacji produktu, który najlepiej odpowiada prawidłowo określonym wcześniej potrzebom klienta. Obowiązek udzielenia porady jako zobowiązanie rezultatu odegra wówczas samodzielnie rolę przy ocenie jego wykonania.

Do powstania roszczenia odszkodowawczego z § 6 ust. 5 VVG dochodzić będzie najczęściej już po zawarciu umowy, a w szczególności po zajściu wypadku ubezpieczeniowego. Szkada spowodowana naruszeniem obowiązków doradczych wystąpi, gdy ubezpieczający zawarł umowę, która w mniejszym stopniu zaspokaja jego potrzeby niż inne produkty oferowane przez ubezpieczyciela lub gdy zawarta umowa jest stosunkowo najlepszym produktem oferowanym przez ubezpieczyciela, lecz ochrona ubezpieczeniowa nie obejmowała określonego ryzyka, o czym ubezpieczony nie został poinformowany.

Na szczególną uwagę zasługuje w tym miejscu wyrok Federalnego Trybunału Sprawiedliwości (*Bundesgerichtshof*) z dnia 11 czerwca 2018 r. (IV ZR 243/17)⁵³, w którego uzasadnieniu wskazano: „szkada spowodowana naruszeniem obowiązku doradczego, zgodnie z § 6 ust. 5 VVG lub § 311 ust. 2, § 280 ust. 1 w zw. z § 249 BGB, może polegać na tym, że ubezpieczający zawiera umowę ubezpieczenia, ale umowa ma w sobie

⁵¹ T. Plätzen, *Zivilrechtliche Haftung bei Informationsverschulden in der Versicherungsvermittlung. Ein Gesamtueberblick vor und nach Umsetzung der EU-Vermittlerrichtlinie*, Karlsruhe 2014, s. 62 i nn.

⁵² M. Rudy [w:] *Versicherungsvertragsgesetz...*, § 6 VVG, nb 54–57.

⁵³ Wyrok BGH z dnia 11 czerwca 2018 r., IV ZR 243/17, <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=en&az=IV%20ZR%20243/17&nr=86110> [dostęp: 31.12.2022].

nieujawnione wcześniej luki w zakresie ochrony ubezpieczeniowej, które są sprzeczne z potrzebami ubezpieczającego. Zgodnie z orzecznictwem w takich przypadkach ubezpieczający może żądać w drodze odszkodowania postawienia go w sytuacji, w jakiej znajdowałby się, gdyby zawarł umowę ubezpieczenia z odpowiednią ochroną ubezpieczeniową". Ubezpieczyciel jest wówczas zobowiązany do wypłaty odszkodowania w wysokości, jaką ubezpieczony otrzymałby, gdyby uzyskał prawidłową poradę i zawarł odpowiednią umowę ubezpieczenia. Tego rodzaju odszkodowanie znane jest w doktrynie i orzecznictwie jako tzw. *Quasi-Deckung*, tj. quasi-ochrona ubezpieczeniowa czy quasi-świadczenie ubezpieczeniowe⁵⁴.

Szczególną uwagę należy zwrócić na rozkład ciężaru dowodu. Zgodnie z ogólną zasadą ubezpieczający dochodzący naprawienia szkody powstałej w związku z naruszeniem obowiązku doradczego musiałby udowodnić, że gdyby otrzymał właściwą poradę, postąpiłby zgodnie z tą radą, przez co uniknąłby szkody. Ciężar dowodu został jednak w rzeczywistości odwrócony przez domniemanie postępowania zgodnego z poradą (*Vermutung beratungsgerechten Verhaltens*)⁵⁵. Na każdym, kto narusza obowiązek doradztwa, spoczywa zatem ciężar dowodu, że szkoda wystąpiłaby, nawet gdyby działał zgodnie ze swoim obowiązkiem, ze względu na to, że poszkodowany i tak zlekceważyłby uzyskaną poradę. Wskazane rozwiązanie w zakresie ciężaru dowodu zasługuje na pełną aprobatę z punktu widzenia procesowej ochrony strony słabszej umowy ubezpieczenia.

6. Wpływ naruszenia obowiązku informacyjnego na bieg terminu odstąpienia z § 8 VVG

Odnosząc się z kolei do naruszenia ogólnego obowiązku informacyjnego, o którym mowa w § 7 VVG, aktualne pozostają rozważania o reżimie odpowiedzialności z tytułu c.i.c. Przy spełnieniu przesłanek odpowiedzialności w reżimie *culpa in contrahendo* możliwe jest dochodzenie roszczeń wynikających z naruszenia ogólnego obowiązku informacyjnego. Uzupełniająco należy jednak wspomnieć o instytucji prawa odstąpienia od zawartej umowy ubezpieczenia i jego szczególnego powiązania z obowiązkiem informacyjnym. Zgodnie z § 8 VVG ubezpieczający może odstąpić od umowy w ciągu 14 dni bez podania przyczyny. Termin ten, jak wynika z ust. 2, rozpoczyna się dopiero z chwilą otrzymania przez ubezpieczającego polisy ubezpieczeniowej i postanowień umownych, w tym ogólnych warunków ubezpieczenia (dalej: OWU), a także dodatkowych informacji, które należy przekazać zgodnie z rozporządzeniem VVG-InfoV, jak również jasno sformułowanego pouczenia o prawie odstąpienia od umowy oraz o jego skutkach prawnych. Naruszenie obowiązków wynikających z § 7 VVG może prowadzić więc do wydłużenia się terminu odstąpienia na podstawie § 8 VVG, ponieważ

⁵⁴ Szerzej zob. P. Schimikowski, Y. Stöckmann, *Anmerkung zu OLG Karlsruhe 9. Zivilsenat, Beschluss vom 22.02.2022 – 9 U 132/19*, „JurisPR-VersR” 2022, Nr. 10, Anm. 4.

⁵⁵ A.R. Stöbener, *Beratungspflichten...*, s. 370.

termin ten zaczyna biec dopiero po otrzymaniu wszystkich prawem przepisanych dokumentów związanych z zawarciem umowy (polisa, OWU) i uzyskaniem informacji, o których mowa w § 7 VVG. Jeżeli ubezpieczający ich nie otrzymał lub otrzymał w sposób nieprawidłowy, wówczas zgodnie z § 8 ust. 2 zdanie pierwsze bieg terminu odwołania umowy nie może się rozpocząć. Powstaje wówczas, jak przyjęło się to nazywać w doktrynie, tzw. bezterminowe prawo odstąpienia (*ewiges Widerrufsrecht*)⁵⁶. Ubezpieczający zachowuje prawo do ubezskutecznienia swojego oświadczenia woli zawarcia umowy do czasu, gdy ubezpieczyciel w sposób prawidłowy wykona obowiązek informacyjny, tj. przekaze brakujące informacje. Dopiero od tego momentu należy liczyć dwutygodniowy termin skorzystania z prawa odstąpienia od umowy. Do czasu upływu terminu na złożenie oświadczenia o odstąpieniu od umowy zawarta umowa jest skuteczna, ale wzruszalna.

Wnioski

Przewidziana przez prawodawcę unijnego harmonizacja minimalna IDD sprawiła, że transpozycja norm dyrektywy w poszczególnych państwach członkowskich przebiegała w różny sposób. Implementacja dyrektywy w Niemczech wiązała się z nowelizacją obowiązujących aktów prawa ubezpieczeniowego, a nie wprowadzaniem kompleksowych, nowych regulacji w postaci odrębnej ustawy o dystrybucji ubezpieczeń, jak to miało miejsce w Polsce. Z tego względu możliwe było zachowanie dotychczasowej struktury ustawodawstwa ubezpieczeniowego oraz uniknięto zaburzenia przyjmowanej dotychczas siatki pojęciowej. Ustawodawca niemiecki nie zdołał jednak wyeliminować wątpliwości dotyczących obowiązku doradczego, a przede wszystkim jego zakresu. Sformułowanie § 6 ust. 1 VVG pozostaje przez to mylące i sugeruje, że klient rynku ubezpieczeniowego może zrezygnować nie tyle z samego doradztwa, co nawet z analizy wymagań i potrzeb. Takie rozumienie wskazanej regulacji jest jednak nie do pogodzenia z wykładnią prounijną.

Na system obowiązków informacyjnych w niemieckim prawie ubezpieczeniowym składają się zarówno ogólny obowiązek informacyjny (§ 7 VVG), jak i zindywidualizowany obowiązek doradczy, odnoszący się do konkretnego klienta (§ 6 VVG). Do zakresu obowiązku doradczego należy zaliczyć z kolei obowiązek zapytania (*Fragepflicht*), obowiązek udzielenia rady (*Pflicht zur Erteilung eines Rates*), obowiązek uzasadnienia udzielonej rady (*Begründungspflicht*) oraz obowiązek dokumentacji przeprowadzonego doradztwa (*Dokumentationspflicht*). Analizując natomiast art. 8 u.d.u. w powiązaniu z IDD, należałoby wyróżnić obowiązek ustalenia wymagań i potrzeb klienta (tzw. test wymagań i potrzeb), w tym obowiązek zapytania, jeśli informacje uzyskane od klienta byłyby niewystarczające, zaproponowanie produktów ubezpieczeniowych spełniających tak ustalone potrzeby klienta i podanie w zrozumiałej formie obiektywnych informacji o produkcie ubezpieczeniowym.

⁵⁶ U. Eberhardt [w:] *Münchener Kommentar...*, § 8 nb 36.

Należy także zaznaczyć, że w polskiej literaturze doradztwo utożsamiane jest głównie z rekomendacją brokerską⁵⁷. Stawiam jednak tezę, że dla właściwego rozumienia tego pojęcia konieczne jest przyjęcie autonomicznej wykładni prounijnej. W IDD wskazano, że doradztwem jest „udzielenie klientowi zindywidualizowanej rekomendacji, na jego życzenie albo z inicjatywy dystrybutora ubezpieczeń, w odniesieniu do jednej lub większej liczby umów ubezpieczenia”⁵⁸. Zgodnie z art. 18 IDD każdy dystrybutor ubezpieczeń przed zawarciem umowy musi ujawnić klientowi, „czy świadczy on doradztwo związane ze sprzedawanymi produktami ubezpieczeniowymi”. Wydaje się zatem, że każdy dystrybutor ubezpieczeń będzie świadczył doradztwo w rozumieniu IDD nie tylko wtedy, gdy poinformuje o świadczeniu doradztwa, ale również w każdym przypadku, w którym wykroczy poza ramy analizy wymagań i potrzeb oraz przedstawi propozycje produktów ubezpieczeniowych, które odpowiadają potrzebom klienta. Jego czynności należy uznać wówczas za świadczenie doradztwa, do którego zastosowanie znajdzie art. 20 ust. 1 zdanie trzecie IDD.

Dochodzenie roszczeń z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych ubezpieczycieli możliwe jest dzięki regulacji reżimu odpowiedzialności przedkontrakowej, nazywanej w doktrynie odpowiedzialnością *culpa in contrahendo*. W przypadku obowiązku doradczego ustawodawca zdecydował się ponadto na wprowadzenie przepisu szczególnego konstytuującego odpowiedzialność odszkodowawczą za wykonanie obowiązku doradztwa bez zachowania należytej staranności. Warto zwrócić uwagę również na przepis § 8 VVG, który uzależnia rozpoczęcie biegu terminu prawa odstąpienia od umowy od prawidłowości i zupełności wykonania obowiązku informacyjnego.

Wzrost znaczenia obowiązków informacyjnych na poziomie unijnym sprawia, że konieczne jest kompleksowe uregulowanie zagadnienia obowiązków przedkontraktowych, w tym ogólnych obowiązków informacyjnych w Polsce. Występujący w polskim systemie prawnym brak określenia ogólnych skutków zaniechania powinności informacyjnych należy ocenić negatywnie⁵⁹. Ich skuteczność na płaszczyźnie prawa cywilnego można zagwarantować jedynie przy pomocy właściwie ukształtowanego reżimu odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo*. Dotychczasowe rozwiązania są niewystarczające dla zapewnienia realnej ochrony strony słabszej umowy, a przez to realizacji prawa Unii Europejskiej w zakresie obowiązków informacyjnych w Polsce. W ramach europejskiego rynku wewnętrznego Polska powinna zapewnić skuteczność prawa unijnego także na poziomie prawa krajowego.

Tradycjonalistyczne podejście do zagadnienia odpowiedzialności przedkontrakto-wej w Polsce sprawia, że klient rynku ubezpieczeniowego jest *de facto* pozbawiony możliwości skutecznego dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych na drodze cywilnoprawnej. Należy zauważyć, że nawet przypisywanie dystrybutorom ubezpieczeń odpowiedzialności deliktowej za naruszenie powinności

⁵⁷ E. Bagińska, *Wpływ klauzul generalnych na proces zawierania umowy ubezpieczenia w świetle ustawy o dystrybucji ubezpieczeń*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2019, nr 3, s. 18 i nn.

⁵⁸ Zob. art. 2 ust. 1 pkt 15 IDD.

⁵⁹ M. Dziedzic, *Problem odpowiedzialności za nienależyte wykonanie obowiązku informacyjnego*, „Studia Prawnicze” 2017, nr 4, s. 93 i nn.

informacyjnych nie spotyka się z akceptacją wśród przedstawicieli doktryny⁶⁰. Z tego względu występujący w Polsce brak regulacji dotyczących reżimu odpowiedzialności z tytułu *culpa in contrahendo* należałoby w moim przekonaniu wypełnić za pomocą szerokiej wykładni art. 72 kodeksu cywilnego⁶¹ lub dla potrzeb dochodzenia roszczeń związanych z naruszeniem przedkontraktowych obowiązków informacyjnych przyjmując koncepcję zawarcia przez strony konkludentnej umowy o udzielenie informacji przez fakt samego rozpoczęcia czynności zmierzających do zawarcia właściwej umowy ubezpieczenia.

Choć niektórzy autorzy formułują krytyczne głosy, że model informacyjny dla rynku ubezpieczeniowego nie sprawdził się⁶², należy podkreślić, że w Unii Europejskiej obowiązki informacyjne stanowią nadal podstawowy element *acquis communautaire*⁶³. Z tego względu należy zmierzać raczej do reformy modelu informacyjnego niż do jego całkowitego wykluczenia z obrotu. Jednocześnie nie powinno budzić wątpliwości, że występowanie sankcji cywilnoprawnych za naruszenie obowiązków informacyjnych zapewni skuteczność prezentowanego modelu ochrony.

Literatura

- Bagińska E., *Wpływ klauzul generalnych na proces zawierania umowy ubezpieczenia w świetle ustawy o dystrybucji ubezpieczeń*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2019, nr 3.
- Baier J., *Der Wunsch- und Bedürfnis-Test durch Versicherungsunternehmen*, „Zeitschrift für Versicherungsrecht” 2020, Nr. 3.
- Beenken M., Sandkühler H., *Das neue Versicherungsvertriebsrecht. Leitfaden für die Praxis*, München 2018.
- Brömmelmeyer C., *Ist das Informationsmodell gescheitert? Ein Beitrag zur De- und Rekonstruktion versicherungsrechtlicher Informationspflichten* [w:] idem, M. Sauer, *Innovatives Denken zwischen Recht und Markt. Festschrift für Hans-Peter Schwintowski*, Baden-Baden 2017.
- Chłopecki A., *Obowiązki informacyjne w umowie ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym – modele ochrony i kierunki ich rozwoju*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3.
- Dziedzic M., *Problem odpowiedzialności za nienależyte wykonanie obowiązku informacyjnego*, „Studia Prawnicze” 2017, nr 4.
- Eberhardt U. [w:] *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, hrsg. T. Langheid, M. Wand, München 2022.
- Ebers M., *Rechte, Rechtsbehelfe und Sanktionen im Unionsprivatrecht*, Tübingen 2016.
- Fras M., *Analiza potrzeb klienta przy zawieraniu umowy na kolejny okres ubezpieczenia*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2020, nr 2.
- Fras M., *Obowiązki ubezpieczycieli przy zawieraniu umów na cudzy rachunek*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2016, nr 3.

⁶⁰ M. Fras, *Analiza potrzeb klienta...*, s. 14–15.

⁶¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2022 r., poz. 1360).

⁶² H.-P. Schwintowski, *Standardisierung auf den Versicherungsmärkten -Zurück in die Zukunft?*, „Zeitschrift für Wirtschafts- und Verbraucherrecht” 2014, Nr. 7, s. 251–252.

⁶³ M. Ebers, *Rechte, Rechtsbehelfe und Sanktionen im Unionsprivatrecht*, Tübingen 2016, s. 799.

- Fras M., Pacuła K., *Utrata szansy ubezpieczenia wskutek naruszenia powinności informacyjnych. Zagadnienia kolizyjnoprawne i jurysdykcyjne* [w:] *Informacja w prawie ubezpieczeń gospodarczych*, red. B. Gnella, M. Szaraniec, Warszawa 2015.
- Hüntemann A., *Der Abschluss von Versicherungsverträgen und die vorvertraglichen Pflichten des Versicherers gemäß §§ 6 und 7 VVG*, s. 167, <https://miami.uni-muenster.de/Record/69c1dbab-2b89-464f-ad34-7e0d9495926b/DocumentStatistics>.
- Jank V., *Produktstandardisierung für Versicherungen – eine verbraucher- und binnenmarktfreundliche Alternative?*, Karlsruhe 2017.
- Kucharski B., *Cywilnoprawne konsekwencje niedostosowania przez dystrybutora produktu ubezpieczeniowego do wymagań i potrzeb klienta*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 3.
- Kurcz B., *Dyrektywy Wspólnoty Europejskiej i ich implementacja do prawa krajowego*, Kraków 2004.
- Lange M., *Informationspflichten von Finanzdienstleistern Zivilrechtliche Vorfeldpflichten bei Anlagegeschäften an Finanz- und Terminmärkten unter Berücksichtigung der §§ 31, 32 WpHG*, Berlin 2000.
- Łętowska E., *Europejskie prawo umów konsumenckich*, Warszawa 2004.
- Maśnicki J., *Metody transpozycji dyrektyw*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2017, nr 8.
- Miklaszewicz P., *Obowiązki informacyjne w umowach z udziałem konsumentów na tle prawa Unii Europejskiej*, Warszawa 2008.
- Pfeiffer T., *New Mechanisms for Concluding Contracts* [w:] *New Features in Contract Law*, ed. R. Schulze, München 2007.
- Platzen T., *Zivilrechtliche Haftung bei Informationsverschulden in der Versicherungsvermittlung. Ein Gesamtüberblick vor und nach Umsetzung der EU-Vermittlerrichtlinie*, Karlsruhe 2014.
- Rehberg M., *Der Versicherungsabschluss als Informationsproblem. Die Gewährleistung freier Produktwahl in der Privatversicherung*, Baden-Baden 2003.
- Reiff P., *Ausgewählte Rechtsfragen von Online-Versicherungen*, Wien 2022.
- Reiff P. [w:] *Münchener Kommentar zum Versicherungsvertragsgesetz*, hrsg. T. Langheid, M. Wand, München 2022.
- Rogoń D., *Przedkontraktowe obowiązki informacyjne. Podstawa i zakres w świetle zasad europejskiego prawa umów i prawa polskiego*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2010, nr 1.
- Rudy M. [w:] *Versicherungsvertragsgesetz: VVG mit Nebengesetzen, Vertriebsrecht und Allgemeinen Versicherungsbedingungen*, hrsg. J. Prölss, A. Martin, München 2021.
- Rüsing C., *Grenzüberschreitende Versicherungsvermittlung im Binnenmarkt. Internationales Aufsichts- und Privatrecht*, Tübingen 2020.
- Schimikowski P., Stöckmann Y., *Anmerkung zu OLG Karlsruhe 9. Zivilsenat, Beschluss vom 22.02.2022 – 9 U 132/19*, „jurisPR-VersR” 2022, Nr. 10.
- Schwintowski H.-P., *Standardisierung auf den Versicherungsmärkten – Zurück in die Zukunft?*, „Zeitschrift für Wirtschafts- und Verbraucherrecht” 2014, Nr. 7.
- Steunenberg B., Voermans W., *The transposition of EC directives: A Comparative Study of Instruments, Techniques and Processes in Six Member States*, Leiden 2006.
- Stöbener A.R., *Beratungspflichten des Versicherers. Von der Anlassrechtsprechung zur IDD*, Karlsruhe 2018.
- Stöbener A.R., *Informations- und Beratungspflichten des Versicherers nach der VVG-Reform*, „Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft” 2007, Nr. 96.
- Szwarc M., *Warunki poprawnej implementacji dyrektyw w porządkach prawnych państw członkowskich w świetle prawa wspólnotowego*, „Przegląd Prawa Europejskiego” 2001, nr 1(9).
- Teichler M., *Die Versicherung-Vertriebsrichtlinie (IDD) erfolgreich umsetzen*, Freiburg 2018.

- Tereszkiewicz P., *Obowiązki informacyjne w umowach o usługi finansowe*, Warszawa 2015.
- Tereszkiewicz P., *Vorvertragliche Beratung als Pflicht der Versicherer nach dem deutschen Versicherungsvertragsgesetz. Eine kritische Betrachtung* [w:] *Internationale Dimensionen des Wirtschaftsrechts*, hrsg. K. Binder, F. Eichel, Baden-Baden 2013.
- Weber K., *Sanktionen bei vorvertraglicher Informationspflichtverletzung. Eine Untersuchung am Beispiel des elektronischen Geschäftsverkehrs sowie sonstiger Fernabsatzverträge*, Tübingen 2019.
- Werber M., *Kritische Nachlese zur Umsetzung der Richtlinie (EU) 2016/97 über Versicherungsvertrieb*, Tübingen 2019.
- Zgonina O., *Disclosure obligations as instrument of protecting customers of insurance services in German law* [w:] *Právo – Obchod – Ekonomika XI*, eds. J. Suchoža, J. Husár, R. Hučková, Košice 2022.
- Ziemiak M.P., *Pre-contractual Information Duties of Insurers. A German and Polish Approach*, „Prawo Asekuracyjne” 2019, nr 2.

Streszczenie

Oskar Zgonina

Osobliwości w dochodzeniu roszczeń z tytułu naruszenia obowiązku informacyjnego przez ubezpieczyciela w prawie niemieckim – rozważania o efektywności modelu

Przedkontraktowe obowiązki informacyjne ubezpieczycieli stały się głównym narzędziem ochrony klientów rynku usług ubezpieczeniowych w prawie unijnym. Wyrazem przyjęcia tzw. modelu informacyjnego w Niemczech jest nałożenie na ubezpieczycieli obowiązku informacyjnego (*Informationspflicht*) oraz obowiązku doradczego (*Beratungspflicht*). Nieprawidłowości w zakresie wykonywania wskazanych obowiązków prowadzą do powstania problemów na polu odpowiedzialności cywilnoprawnej. Naruszenie obowiązku informacyjnego oraz obowiązku doradczego w Niemczech może skutkować powstaniem odpowiedzialności cywilnej w reżimie *culpa in contrahendo*. Celem artykułu jest ocena efektywności modelu dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia obowiązków informacyjnych ubezpieczycieli w prawie niemieckim. Rozważania we wskazanym temacie zostały przeprowadzone na podstawie aktualnych poglądów niemieckiej doktryny i judykatury.

Słowa kluczowe: obowiązki informacyjne; obowiązek doradczy; dyrektywa IDD; odpowiedzialność przedkontraktowa.

Summary

Oskar Zgonina

Peculiarities in the Recovery of Claims for Breach of an Insurer's Disclosure Obligation in German Law – Considerations on the Effectiveness of the Model

Pre-contractual disclosure duties of insurers have become the main instrument for protecting customers of the insurance market in EU law. An example of the adoption of the so-called information model in Germany is the obligation of insurers to provide information (*Informationspflicht*) and an advisory duty (*Beratungspflicht*). Deficiencies in the fulfilment of the indicated duties lead to problems in the field of civil liability. Breach of the duty to provide information and the advisory duty in Germany may result in civil liability under the *culpa in contrahendo* regime. The purpose of the article is to assess the effectiveness of the model for the assertion of claims for breach of insurers' disclosure duties in German law. The discussion on the indicated topic is based on the current views of the German doctrine and jurisprudence.

Keywords: disclosure duties; advisory duty; IDD; pre-contractual liability.